

Kernopgave Identiteit

Oog om oog, tand om tand,

Of

De andere wang toe keren?

Welke keuze maak jij?

Hoe kan ik zorgen voor meer naastenliefde en minder negatieve reacties op elkaar in de klas

Naam student: Wim Donker

Studentennummer: 2008008

Klas: 29D4P

Afstudeerrichting: Katholieke levensbeschouwing

School en groep: Klas K2A het Brederocollege te Breda

Docent: V. van Jaarsveld

Avans hogeschool Breda, Pabo deeltijdopleiding

Nieuwland,

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding	4
1.1 Mijn levensbeschouwing	4
1.2 Onderzoeksvraag	4
1.3 Opbouw verslag	6
2. Theoriedeel	7
2.1 Mijn professionele identiteit	7
2.2 Identiteit van de school	8
2.3 Levensbeschouwelijke ontwikkeling van kinderen	10
2.4 Onderzoek naar vakdidactische mogelijkheden	12
2.5 Levensbeschouwelijk verhaal	12
3. Conclusie en reflectie theoriedeel	14
4. Praktijkdeel	15
4.1 Inleiding activiteiten	15
4.2 Uitgevoerde activiteiten	15
4.2.1. Les 1: Wie is je naaste?	17
4.2.2. Les 2: Wat is naastenliefde?	18
4.2.3. Les 3: Spreuken	19
4.2.4. Les 4: Volharding	19
5. Slotconclusie	21
literatuurlijst	23
Bijlagen	25

Voorwoord

Dit is mijn afstudeerverslag voor het vak identiteit, uitgevoerd in het vierde leerjaar van de Pabo aan Avans Hogeschool in Breda.

Identiteit is voor mij een breed begrip. Mijn identiteit is de kern van mijn bestaan en helpt mij met het maken van beslissingen in het leven. Identiteit is niet alleen iets van mijzelf, maar ook mijn omgeving heeft een identiteit. Het Brederocollege waar ik stage loopt heeft als school haar eigen identiteit en de stichting (Driespan) waar de school bij is aangesloten heeft ook weer zijn eigen identiteit.

Ik heb mijn onderzoek uitgevoerd op het Brederocollege in Breda. Dit is een school voor Voortgezet Speciaal Onderwijs op vmbo en havo niveau. Bij de leerlingen van het Brederocollege is sprake van psychiatrische- of gedragsproblematiek.

Mijn stageklas bestaat uit tien leerlingen. Het is een vmbo kader klas leerjaar twee. Ik heb mijn onderzoek gecombineerd met de gedragsproblematieken in de klas. Mijn onderzoek gaat over het christelijke geloof. Ik onderzoek met de leerlingen of ze in het geval van een conflictsituatie moeten kiezen voor de confrontatie of dat ze er voor moeten kiezen om afstand te nemen en het ongewenste gedrag te negeren.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit hoofdstuk begint met de omschrijving van mijn eigen identiteit. Ik heb als mens een bepaalde manier van kijken naar mijzelf en de wereld om mij heen.

Vanuit mijn eigen identiteit ben ik gekomen tot een onderzoeksvraag. In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk beschrijf ik mijn onderzoeksvraag en de deelvragen die daar bij horen. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk vertel ik hoe mijn onderzoek en het verslag is opgebouwd.

Voor mijn ontwikkeling als leraar beschouw ik deze onderzoeksvraag als startpunt voor elke nieuwe klas die ik nog ga krijgen. Als ik bij elke nieuwe klas die ik krijg in de toekomst, begin met het stukje naastenliefde en het belang van naastenliefde, denk ik een sfeer te creëren waarin rust heerst en waar men respect heeft voor elkaar. Voor de leerlingen is het van belang, omdat er een stukje bewustzijn komt over naastenliefde. Ik hoop dat de leerlingen naar elkaar gaan luisteren en dat het zorgt voor een betere band. In het geval van dit onderzoek is het belang voor het Brederocollege dat er op een andere manier gekeken wordt naar de sociale omgang met elkaar. Even alles los zien van een SOVA (sociale vaardigheden) methode en puur gericht op elk individu in de klas en de groep als geheel. Wat ik vooral belangrijk vind, dat elke leraar dit onderwerp eigen maakt en aanpast op zijn eigen klas.

1.1 Mijn levensbeschouwing

Ik ben protestant opgegroeid en ben van huis uit kerkelijk. Vanaf mijn vierde levensjaar tot mijn achttiende levensjaar ben ik twee keer per zondag naar de kerk gegaan. In mijn jeugd heeft dit gezorgd voor veel wroeging. Ik schopte tegen de kerk aan en de kerk schopte tegen mij aan. Dit heeft geleid tot een breuk. Op mijn achttiende heb ik gebroken met de kerk. Dit bracht veel teweeg in mijn omgeving en binnen mijn familie. Ik werd gezien als een 'afgedwaalde' van de Heer. Zelf zag ik het anders. Ik heb altijd geweten dat er een God bestaat, maar de manier waarop de kerk mij verplichtte om Hem te dienen, strookte niet met mijn identiteit als mens. Ik wist al op jonge leeftijd dat ik homo ben. Dat strookt niet met de visie van de streng gereformeerde kerk waar ik lid was. Ik voelde mij opgesloten in de kerk. De mensen van de kerk vonden mij ook niet prettig. Ik was te afwijkend van het 'gewenste plaatje'. Dit heeft er toe geleid dat ik in mijn pubertijd veelvuldig werd gepest door mensen van de kerk.

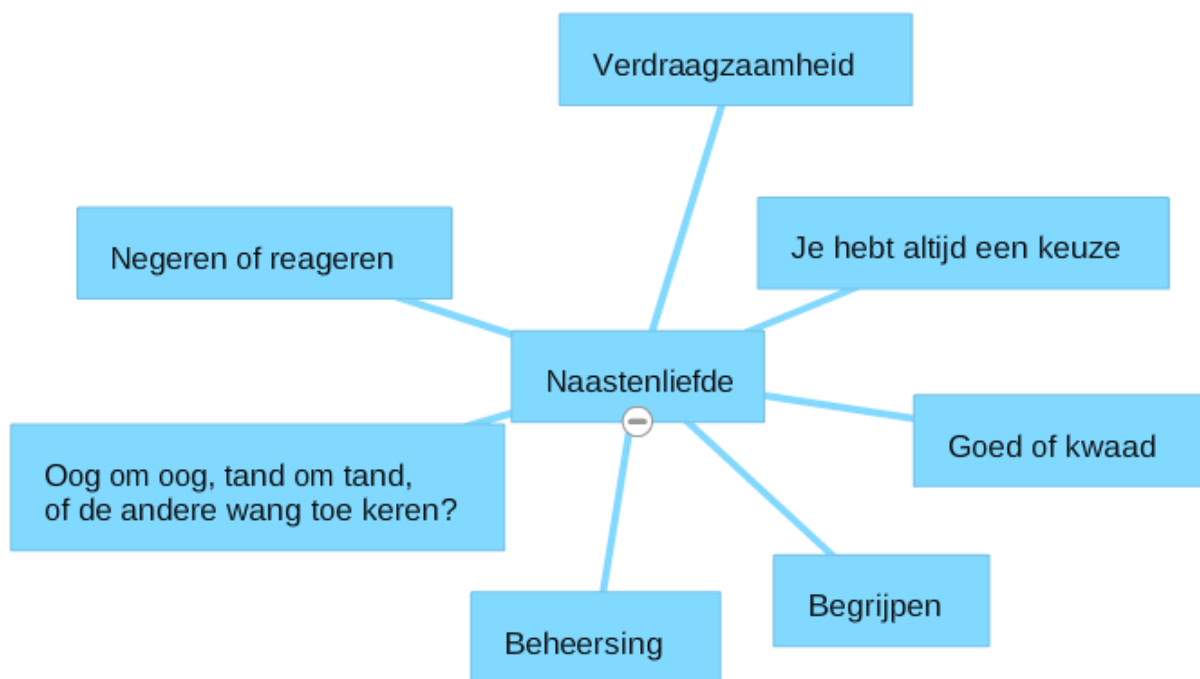
De jaren verstrekken en ik zocht een andere pad in mijn leven. Toch heeft God mij nooit losgelaten. Als twintiger ben ik op zoek gegaan naar een andere kerk. Ook dit was zonder succes. Ik mocht het homo zijn niet uiten. Dat is voor mij niet mogelijk, ik ben het namelijk en God heeft mij zo gemaakt. Een kerk heb ik niet meer gevonden. Wel ben ik belijdend christen. Ik lees de bijbel, doe Bijbelstudies en bezoek regelmatig concerten van christelijke koren.

In mijn dagelijks leven probeer ik het vooral te laten merken door mijn naaste lief te hebben als mijzelf en God boven alles (Marc, 2016). Dat is ook wat ik wil uitdragen aan de wereld om mij heen.

Mijn stageklas bestaat uit tien leerlingen. Negen jongens en een meisje. De leerlingen zijn allemaal gediagnostiseerd met een gedragsstoornis. De meeste leerlingen hebben een vorm van Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). Er zitten ook enkele leerlingen met de autisme spectrum stoornis (ASS). Naast gedragsstoornissen, zijn er ook vijf leerlingen met dyslexie. De leerlingen hebben behoefte aan structuur en regelmaat. Onverwachtse veranderingen zijn niet wenselijk. De leerlingen hebben moeite met het verwoorden van hun eigen emoties. Ze vinden het moeilijk om te praten over zichzelf.

1.2 Onderzoeksvraag

Aan het begin van dit onderzoek wist ik al dat ik iets wilde doen met naastenliefde. In het speciaal onderwijs is er veel aandacht voor sociaal wenselijk gedrag. Hier worden lessen in gegeven. Een gedragsstoornis kan je niet veranderen, maar je kan wel leren er mee om te gaan (Lieshout, 2012). Dat is tevens ook de reden dat er veel les gegeven wordt in sociaal wenselijk gedrag. Naastenliefde is voor mij een belangrijk speerpunt in het leven. Vanuit de naastenliefde ben ik gaan brainstormen. Ik heb een mindmap gemaakt van het brainstormen.

Zoals u kunt zien in de mindmap, is het een verzameling geworden van keuzes. Elke leerling heeft een keuze. Als je de keuze maakt vanuit de naastenliefde, geloof ik dat je altijd een goede keuze maakt. Dat is mijn overtuiging en hetgeen ik wil gaan onderzoeken voor de kernopgave identiteit.

Het gaat mij dus om de naastenliefde. Alleen hoe kan ik vanuit naastenliefde, komen tot verandering in gedrag. In mijn achterhoofd speelde al een gelijkenis uit de bijbel, die ik graag zou willen gebruiken voor mijn onderzoek. Ik moet de gelijkenis gaan vertalen naar de tijd waarin we nu leven. Dat is voor mij de opdracht. Daarnaast moet ik de gelijkenis gaan koppelen aan de belevingswereld van de leerlingen. Al kan ik er ook voor kiezen om de leerlingen dat zelf te laten doen.

In het speciaal onderwijs hebben leerlingen over het algemeen een korter lontje. Ze zijn erg gehecht aan structuur en hebben weinig geduld (Lieshout, 2012) . Het is moeilijk voor de leerlingen om prikkels te negeren en blokkeren. Dit zorgt ervoor dat het met regelmaat mis gaat. Leerlingen tonen geregeld onwenselijk fysiek gedrag naar elkaar toe. Dit zorgt voor veel onrust. Naast de vaste

interventies die ik dan inzet, wil ik onderzoeken of het mogelijk is de leerlingen naastenliefde bij te brengen. Als je de leerlingen leert lief te hebben, is de kans ook kleiner dat ze elkaar verbaal of fysiek te lijf gaan. Het liefhebben van elkaar en het liefhebben van jezelf, is het speerpunt geworden voor mijn onderzoeksvraag. Als je jezelf niet lief hebt, kan je een ander ook niet liefhebben (Kluwer, 2012). De meeste leerlingen houden wel van zichzelf, maar weten ze ook wie hun naaste is? Als eerst ga ik de leerlingen leren wie hun naaste is, om daarna verder te ontdekken wat naastenliefde is. Mijn onderzoeksvraag wordt uiteindelijk: Hoe kan ik zorgen voor meer naastenliefde in de klas en minder negatieve reacties op elkaar.

1.3 Opbouw verslag

In dit verslag bespreek ik in het theoriegedeelte eerst mijn eigen professionaliteit. Daarna beschrijf ik de identiteit van het Brederocollege. Om tot goede lessen te kunnen komen, is het belangrijk dat ik leer in welke levensbeschouwelijke fase de leerlingen zitten. Dit beschrijf ik in paragraaf 2.3. Kijkend naar mijn eigen professionaliteit en de identiteit van de school, zoek ik in de volgende paragraaf naar de mogelijkheden die dat biedt voor de levensbeschouwelijke lessen die ik kan geven aan mijn leerlingen. Hierbij let ik heel erg op de belevingswereld van de leerlingen. Hoe kan ik een Bijbelverhaal uit een boek dat meer dan 2000 jaar oud is, vertalen naar de hedendaagse tijd en aangepast aan de belevingswereld van de kinderen.

In het derde hoofdstuk reflecteer ik op het geven van naastenliefde en trek ik een conclusie. Daarna ga ik verder met het praktijkgedeelte van het onderzoek. Ik beschrijf de lessen die ik geef en hoe ik gekomen ben tot de onderwerpen. Tevens reflecteer ik op de uitkomst van de lessen.

In het laatste hoofdstuk trek ik een conclusie over de lessen en de lessenreeks en over hetgeen de leerlingen ervan hebben geleerd.

Hoofdstuk 2 Theoriedeel

2.1 Mijn professionele identiteit.

Wie ben ik als leerkracht

Als leerkracht begon ik in het regulier onderwijs, nu werk ik in het speciaal voortgezet onderwijs. Het is een heel andere manier van lesgeven. Ik voel mij op dit moment groeiende in mijn professionele identiteit. Ik zie mijzelf als beginnend leerkracht die nog heel erg zoekende is naar de juiste balans tussen het geven van meer relatie en minder relatie, tussen harmonie en zelfrealisatie, tussen meer structuur of door versoepelen (Kok, 2011).

In mijn professionele identiteit hecht ik veel waarde aan 'banden'. Ik vind het van groot belang om een vertrouwensrelatie op te bouwen met mijn leerlingen. Ze moeten het gevoel hebben alles bij mij kwijt te kunnen. Ik vind het moeilijk om in de ene dag stage die wij hebben, te banden en gelijk te werken aan al mijn schoolopdrachten. Daarom plan ik heel bewust momenten in met leerlingen. Anders neem ik mijzelf aan het einde van de dag kwalijk dat ik niet voldoende heb gewerkt aan de band met mijn leerlingen. Om leerlingen te leren wat naastenliefde is, moet ik zelf het goede voorbeeld geven. Dit kan alleen door het hebben van veel contact met de leerlingen.

Een leraar heeft een voorbeeldrol (Ekeren, 2013). Het hebben van een voorbeeldrol geeft mij een behaaglijk gevoel. Het zorgt ervoor dat ik altijd mijn professionele band weet te behouden, ook als ik het wel eens moeilijk heb. Werken in het speciaal onderwijs is niet altijd makkelijk. Mijn geduld, professionaliteit en doorzettingsvermogen worden regelmatig getest. Ik probeer dan altijd te denken aan de Heere Jezus. Hij bleef altijd liefdevol en geduldig, ook als hij het zwaar had. Jezus is een voorbeeld voor mij. Soms als ik een zware tegenstand heb, zing ik een lied voor Jezus. Het gaat over mijn zegeningen die ik moet tellen.

Als mijn leerlingen in de toekomst terugdenken aan hun middelbare schooltijd, hoop ik dat ze mij herinneren als een geduldige, correcte en liefdevolle leerkracht. Dat is mijn streven.

Mijn levensbeschouwing

Ik beleeft het protestantse geloof. Dit betekent dat ik mijn naaste lief heb als mijzelf en God boven alles. Dat is mijn levensbeschouwing en de leidraad in mijn leven.

Familie en vrienden zijn erg belangrijk voor mijn geloofsleven. Hun liefde is voor mij de voeding van mijn bestaan. Ik ben erg gezegend met een grote familie en met een kleine, maar hechte vriendengroep.

Naast mijn eigen levensbeschouwing vind ik het belangrijk om kennis te hebben van andere manieren van geloven. We leven in een land waarin mensen vanuit verschillende culturen hun geloofsleven belijden. Vanuit mijn protestante geloofsovertuiging wil ik mijn naaste lief hebben als mijzelf. Dit betekent dus ook dat ik wil weten hoe iemand leeft en waarom iemand zo leeft. Ik sta dus open voor andere geloven en culturen.

Mijn toekomst

De afgelopen jaren hebben vooral in het teken gestaan van werken bij de Rabobank en studeren. Het is een enorm intensieve tijd geweest. Soms vergat ik wel eens dat ik als persoon zelf ook aandacht nodig heb. Dit heeft er toe geleid dat ik wel eens heb toegegeven aan het eten van verboden vruchten. Ik besef dus ook dat alleen bezig zijn met je werk en studie, ook een vorm van zondigen is. Daarom ben ik ook blij met mijn toekomst. Ik zal blij zijn als ik ben afgestudeerd en mij kan gaan richten op het werken in het onderwijs. Dat is wat ik wil en waar ik voor wil gaan.

Het werken in het voortgezet speciaal onderwijs, is voor mij geen belemmering om mijn geloofsleven uit te dragen. Dit ga ik vooral doen door levensbeschouwelijk te leren. Ik wil de leerlingen laten verkennen, verbinden, eigen maken en waarmaken (Berg, 2013). Dit doe ik door Bijbelse verhalen in een modern jasje te plaatsen. De Bijbel mag dan wel een boek van meer dan 2000 jaar oud zijn. Het staat nog steeds vol nuttige informatie voor het hedendaagse leven. Door een Bijbelverhaal kort te vertellen, laat ik mijn leerlingen het verhaal verkennen. Daarna mogen ze het in groepjes uitwerken naar een modern verhaal uit deze tijd. Hoe kan je dit verhaal plaatsen in de hedendaagse tijd. Door dit te doen laat ik mijn leerlingen de betekenis ontdekken van het verhaal, zonder dat ik ze het vertel. Dit is het verbinden van het levensbeschouwelijk leren. Door de leerlingen hun verhalen aan elkaar te laten presenteren en ze te laten vertellen wat zij er van hebben geleerd, maak ik de verhalen eigen. De leerlingen leren van elkaar. Tevens mogen ze de betekenis vertellen van het verhaal en hoe zij daar naar kijken. De leerlingen vertellen dan hoe ze de betekenis waarmaken. Omdat er in het onderwijs waar ik ga werken niet expliciet aandacht wordt besteed aan levensbeschouwing, wil ik mijn lessen gaan verwerken in de sociaal emotionele vakken. Het Brederocollege geeft veel aandacht aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze lessen geven ook alle ruimte voor eigen inbreng van de leerkracht.

De leerlingen in het speciaal voortgezet onderwijs zijn een doelgroep met veel externaliserend en internaliserend gedrag. De leerlingen hebben behoefte aan duidelijkheid en structuur, maar zij hebben ook behoefte aan het uiten van hun gevoelens. Door het combineren van de sociaal-emotionele lessen met het vertalen van Bijbelverhalen naar de moderne tijd, hoop ik de leerlingen ook een stukje autonomie te geven om zichzelf te kunnen uiten en zich te laten uitspreken over hun gevoelens (Bil, 2010).

De relatie 'ik als leraar' en levensbeschouwing

Eerder gaf ik aan dat ik het vooral belangrijk vind dat de leerlingen door levensbeschouwelijk te leren, de Bijbelse verhalen eigen maken en waarmaken. Het is niet een doel op zich, want ik vind het belangrijk dat een leerling zijn eigen keuzes maakt in het leven. Ik wil de leerlingen alleen laten zien, dat het in de Bijbel altijd weer uitkomt op het lief hebben van je naaste als jezelf. De grote inspirator hiervoor is de Heere Jezus. Die altijd liefdevol, geduldig, oprecht en gastvrij was. Voor hem was er nooit iets teveel. De liefde die Jezus had voor zijn volk, wil ik hebben voor de leerlingen in mijn klas. Wel met in mijn achterhoofd het idee dat ik een mens ben en niet over Goddelijke gaven beschikt. Ik mag wel eens een fout maken en zal mijn geduld ook wel eens verliezen.

2.2 Identiteit van de school

Ik loop stage op het Brederocollege. Het Brederocollege is onderdeel van de Driespan. Het Driespan organiseert speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs voor leerlingen met ernstige gedragsproblemen en en/of psychiatrische problemen. Het onderwijs wordt aan ruim 1500 leerlingen gegeven, op enkele scholen in Oosterhout, Breda, Rijsbergen, Roosendaal en Bergen op Zoom. Het driespan werkt nauw samen met het centrum jeugd en gezin, GGZ, GGN, het ministerie van justitie en natuurlijk met de ouders en leerlingen zelf (Driespan, 2016).

Het Brederocollege is een school voor voortgezet speciaal onderwijs. Elke leerling die op het Brederocollege wordt aangenomen, heeft hiervoor een toelaatbaarheidsverklaring nodig. Dit is een verklaring waarin door meerdere experts wordt aangegeven dat het Brederocollege de ideale plek is voor de leerling om zich verder te ontwikkelen. Elke leerling heeft een eigen ontwikkelingsperspectief, die jaarlijks wordt besproken en kan worden bijgesteld.

Het Brederocollege is een school voor speciaal onderwijs. Ze geven geen specifieke lessen in

levensbeschouwing. Mede, omdat het openbaar onderwijs is. Wel wordt er veel aandacht besteed aan de levensbeschouwelijke ontwikkeling. Dit wordt gedaan door de SOVA lessen. SOVA staat voor sociale vaardigheden. Tijdens deze lessen is er aandacht voor het op een acceptabele manier omgaan met elkaar. Eén keer per week wordt de les gegeven door een speciale SOVA docent. Zij verzorgt een lessenreeks die ze aan alle tweedejaars klassen geeft. De leerkracht is gespecialiseerd in gedragsproblemen en de ontwikkelingsfase van de leerlingen. De lessen zijn gericht op de ontwikkelingsfase waarin de leerlingen zich bevinden en welke factoren hier allemaal bij horen. Leerlingen leren bijvoorbeeld veel over seksualiteit, liefde en omgaan met elkaar. Naast de gegeven SOVA lessen door de hiervoor benoemde docent, wordt er door de leerkracht zelf ook nog een uur per week SOVA les gegeven. De invulling hiervan is volledig vrij. De leerkracht kijkt naar de behoefte van de leerlingen en stemt de lessen af met andere leerkrachten van het tweede leerjaar. Naast de SOVA lessen worden er ook elk jaar gastcolleges gegeven over seksualiteit, vuurwerk en het werken in verschillende sectoren. Hier wordt de levensbeschouwelijke ontwikkeling in meegenomen. Een voorbeeld hiervan is: Als je vuurwerk afsteekt, kom je bij bureau halt en verklein je je carrière kansen in bepaalde sectoren.

Het Brederocollege kan geplaatst worden in de categorie Kleurrijke school (Boeve, 2016). De school is heel erg gericht op de dialoog. Alles gaat in overleg met de leerlingen. De school accepteert elke vorm van geloof. Er wordt verder geen aandacht besteed aan geloof. De doelgroep van het Brederocollege is erg explosief en de leerlingen hebben veel gedragsproblemen. Vandaar dat de dialoog veel wordt gezocht. Communiceren met elkaar is de belangrijkste manier om tot gewenst gedrag te komen en om elkaar te leren begrijpen. Alleen door elkaar te begrijpen en samen te werken met elkaar, komen we tot oplossingen en werken we aan ons toekomstig perspectief.

“Leren functioneren in sociale situaties & ontwikkelen van een passend toekomstperspectief”

Missie

De missie van het Brederocollege is voor elke leerling een persoonlijk plan opstellen en er samen aan werken om de doelen te behalen. Het betreft een heel specifieke doelgroep, waarbij elke leerling iets anders nodig heeft om tot ontplooiing te komen. Hierbij wordt rekening gehouden met het ontwikkelingsperspectief van de leerling en de zone van de naaste ontwikkeling (Bakker, 2009). De missie is om niet alleen didactisch te leren, maar ook om te leren leven (Driespan, 2016).

Visie

De visie van de school is de eerste leerjaren vooral gericht op competenties zoals leren en taken uitvoeren. Expliciet aandacht wordt besteed aan het (mede) verantwoordelijk te maken voor het eigen leerproces. Ook het actief werken aan het eigen zelfvertrouwen en het opbouwen van kennis vindt het Brederocollege erg belangrijk (Driespan, 2016). Voor een deel van de leerlingen geldt dat zelfredzaamheid blijvend actief de aandacht krijgt.

In de latere leerjaren komt er meer aandacht voor competenties die van belang zijn voor doorstroming naar passend vervolgonderwijs; leren functioneren in sociale situaties en ontwikkelen van een passend toekomstperspectief. Het Brederocollege wil haar leerlingen bewustzijn bijbrengen

van hun eigen krachten en kwaliteiten en leren die zo te ontwikkelen dat ze deze in de toekomst om kunnen zetten voor een goede keuze om een plaats te krijgen in de maatschappij.

In de klas

Tijdens de binnenkomst in de klas, beginnen we altijd met het doornemen van de dag. We kijken wat er die dag allemaal op het programma staat en eventuele afwijkingen van het vaste rooster worden besproken en toegelicht. Voor sommige leerlingen zijn onverwachtse veranderingen niet prettig en onwenselijk. Op dinsdag en donderdag hebben we altijd sociaal-emotionele lessen. Dit zijn lessen die de leerlingen meer inzicht moeten geven in eigen gedrag en wat het gedrag teweeg brengt. Dit zijn op het Brederocollege de enige momenten waarop ik mijn de leerlingen kan gaan kijken naar hun levensbeschouwelijke ontwikkeling.

2.3 levensbeschouwelijke ontwikkeling van de leerlingen.

Sinds 2006 moeten middelbare scholen actief burgerschap en sociale integratie van kinderen bevorderen (Dalmaijer, 2012). Op het Brederocollege wordt dit gestimuleerd en besproken in de sociaal-emotionele lessen. Het levensbeschouwelijke wordt hierbij niet meegenomen. Daar ligt voor mij de uitdaging.

Als ik kijk naar mijn eigen stageklas, moet ik theorie gebruiken om de levensbeschouwelijke ontwikkeling te kunnen bepalen. De leerlingen hebben de leeftijd van dertien tot en met vijftien jaar oud, maar mede door hun gedragsproblemen lijken ze op sociaal-emotioneel gebied wat achter te lopen. Vooral voor de leerlingen met het autisme-spectrum stoornis (ASS) verloopt de levensbeschouwelijke ontwikkeling anders. Het zijn leerlingen die heel concreet denken en niets hebben met het abstracte wat je regelmatig bespreekt tijdens de levensbeschouwelijke lessen (Lieshout, 2012). Voor het bepalen van de levensbeschouwelijke ontwikkeling van mijn leerlingen heb ik meerdere theorieën gebruikt (zie bijlage 2). De eerste theorie is de psychosociale ontwikkelingstheorie van Erikson. Volgens die theorie zitten mijn leerlingen in de fase identiteit versus rolverwarring. Dit betekent dat ze heel concreet op zoek zijn naar hun eigen identiteit, maar dat ze ook tegen verwarrende zaken aan kunnen lopen zoals homoseksualiteit. Mijn leerlingen zijn zich langzaam aan het ontwikkelen van puber naar volwassene. Het is een stormachtige fase in het leven. Als ik de ontwikkeling van mijn leerlingen erbij pak, zie ik dat de ontwikkelingsfase nog stormachtiger verloopt. Dit komt mede omdat leerlingen met ASS moeite hebben met het zoeken naar hun eigen identiteit. Ze krijgen meer verantwoordelijkheidsgevoel wat leidt tot een conflict met zichzelf. Vooral de leerlingen met repetitief gedrag en specifieke interesse kunnen te maken krijgen met een verstoorde ontwikkeling (Hengeveld, 2014). Dit zijn de leerlingen die de zwaardere variant van het ASS hebben. Bij het maken voor de lessen die ik ga geven, moet ik hier rekening mee houden.

De tweede theorie die ik heb gebruikt is de theorie van Lawrence Kohlberg. Dit is een ontwikkelingstheorie over de morele ontwikkeling van de mens, verwoord in meerdere niveaus (zie bijlage 2). Mijn klas zit tussen het conventionele niveau en het post conventioneel niveau in (Vos, 1990). Ze beseffen dat regels belangrijk zijn en sociale waardering oplevert, maar ze denken ook al na over het maken van persoonlijke keuzes en leren dat algemeen geldende principes voorop staan. Bij de ontwikkelingstheorie van Erikson, moet ik rekening houden met de leerlingen die ASS hebben. Bij de theorie van Kohlberg moet ik meer rekening houden met de leerlingen die last hebben van oppositioneel-opstandig gedrag en met leerlingen die last hebben van ADHD. Dit zijn leerlingen die moeite hebben met hun morele ontwikkeling. Vaak hebben de leerlingen moeite met regels en sommige leerlingen hebben niet het besef dat het naleven van regels en wetten, sociale waardering

oplevert. Er zijn zelfs leerlingen waarbij er twijfels zijn over de morele ontwikkeling. Iets waaraan op het Brederocollege veel aandacht wordt besteed. Door het morele besef te bespreken met de leerlingen, hoop ik dat ze na gaan denken over de morele ontwikkeling van zichzelf. Het morele onderdeel ga ik meenemen in de lessen die ik ontwikkel.

De derde theorie die ik gebruik voor de levensbeschouwelijke ontwikkeling van de leerlingen zijn de zeven stadia van James W. Fowler (Berg, 2013). Fowler gebruikt in zijn theorie over levensbeschouwelijke ontwikkeling het begrip *faith* in onderscheid tot religie. Religie ziet Fowler als overgeleverde en op elkaar voortbordurende tradities in allerlei vormen. Met *faith* bedoelt Fowler de instemming op die religie en het geloof in de waarden van de religie. Voor mij is deze theorie moeilijk toepasbaar op mijn stageklas, omdat alle leerlingen opgegroeid zijn zonder iets mee te krijgen van religie. De leerlingen zijn allemaal autochtonen en opgegroeid met het idee dat er geen God of Hogere macht is.

De laatste theorie die ik gebruik is de theorie van Kieran Egan (Berg, 2013). Volgens de theorie van Egan zijn er vier fasen in de levensbeschouwelijke ontwikkeling (zie bijlage 2). Hij richt zich in zijn theorie vooral op de ontwikkeling van het schoolgaande kind. De leerlingen uit mijn klas zitten in de romantische fase. Ze beginnen zich te realiseren dat de wereld buiten de veilige kring, niet altijd overeenkomst met de wereld buiten hun eigen veilige kring. Tevens beginnen de leerlingen te beseffen dat ze bezig zijn met het ontwikkelen van een eigen identiteit. De kernwoorden die horen bij de romantische fase zijn goed toepasbaar binnen mijn klas. De leerlingen zijn erg op zoek naar voorbeeldfiguren en uiten zich vaak in extremen.

Schematische uitwerking van de gebruikte theorieën in combinatie met de gedragsproblematiek in mijn stageklas

Gebruikte theorie	De toegepaste fase van de theorie (stadium)	Knelpunten van de theorie in combinatie met de gedragsproblemen van de leerlingen
de psychosociale ontwikkelingstheorie van Erikson	Identiteit versus rolverwarring. Op zoek naar eigen identiteit. Leerlingen kunnen tegen onverwachtse zaken aanlopen.	Voor leerlingen met ASS is het moeilijk zich te oriënteren op een abstracte wereld. Leerlingen met ASS richten zich op feitelijke informatie en kunnen weinig met abstracte informatie. Dit kan gevolgen hebben bij het bespreken van levensbeschouwelijke activiteiten.
De morele ontwikkelingstheorie van Kohlberg	De leerlingen zitten tussen de conventionele moraliteit en post-conventionele moraliteit in.	Door de vele lessen met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling, zijn de leerlingen bekend met de verwachtingen die de school heeft over de sociaal-emotionele ontwikkeling. Aan de andere kant is er sterk de behoefte om niet anders te

		zijn. Vooral bij leerlingen met externaliserend gedrag en oppositioneel gedrag levert dit regelmatig problemen op.
De levensbeschouwelijke ontwikkelingstheorie van Fowler	Stadium drie: synthetisch-conventioneel.	In tegenstelling tot de theorie, die benoemt dat eventuele conflicten worden vermeden, worden bij mijn leerlingen conflicten juist uitvergroot en besproken. Leerlingen kennen niet de angst voor inconsistenties. Religieuze autoriteit kennen mijn leerlingen niet, omdat ze allemaal zonder geloof zijn opgegroeid.
De levensbeschouwelijke ontwikkelingstheorie van Egan.	De leerlingen bevinden zich in de romantische fase.	Ik herken mijn leerlingen in het feit dat ze geïnteresseerd zijn in extremen. Kenmerken voor leerlingen met oppositioneel gedrag en voor leerlingen met ADHD. Ik moet er voor waken dat mijn leerlingen de extremen niet gaan zoeken tijdens de levensbeschouwelijke lessen.

2.4 onderzoek naar de vakdidactische mogelijkheden

Aangezien mijn leerlingen erg hechten aan duidelijkheid ga ik mijn lessen inrichten volgens een vast patroon. Ik gebruik hiervoor de opbouw volgens (Berg, 2013). Hij geeft in zijn theorie aan dat er vier doelen zijn voor levensbeschouwelijk leren: verkennen, verbinden, eigen maken en waarmaken. Met het doorlopen van deze fases komt er bewustwording en kunnen de leerlingen het toepassen in hun eigen leven. Het toepassen is wat de leerlingen doen tijdens het 'eigen maken'. Dit neem ik dus mee in de reflectie op de levensbeschouwelijke lessen.

Om levensbeschouwelijke lessen vorm te geven ben ik op zoek gegaan naar verschillende werkvormen. Ik werk elke les volgens de vier doelen van levensbeschouwelijk leren, maar ik gebruik elke keer een andere werkvorm. Ik ga filosoferen, visueel materiaal gebruiken, drama gebruiken en muziek luisteren (Schepper, 2005).

Voordat ik mijn lessen ging geven heb ik met de leerlingen een gesprek gehouden over hun 'geloof' en waar ze voor staan. Ik wilde de leerlingen niet overvallen met een levensbeschouwelijke les, maar ze eerst meenemen in het onderwerp. De leerlingen vonden het soms best moeilijk, maar pakten het goed op. Voor mij een teken dat de leerlingen er aan toe zijn en dat ik mijn lessen kan gaan voorbereiden.

2.5 levensbeschouwelijk verhaal

Gekozen verhaal

Ik heb gekozen voor het thema Katholiek. Ik kies een gelijkenis uit de bijbel die Jezus heeft vertelt toen iemand hem vroeg: wie is je naaste? Jezus vertelde toen het verhaal van de barmhartige Samaritaan. Ik heb gekozen voor dit verhaal omdat het meerdere betekenissen heeft. Het leert de leerlingen wie je naaste is en het geeft de leerlingen het inzicht dat je iemand niet mag beoordelen op zijn afkomst of op zijn sociale klasse in de maatschappij.

Ik laat de leerlingen werken met meerdere gelijkenissen. Gelijkenissen zijn door Jezus vertelt om mensen te laten leren en om ze inzicht te geven (Hennepe, 2013). Ik wil dat mijn leerlingen leren en dat ze inzicht krijgen in hun eigen gedrag. Iedereen is je naaste, ook die leerling die je wel eens pest. Als er dus iets aan de hand is, moet je hem niet negeren, maar juist helpen. Dit komt tevens uit de betekenis van het verhaal (zij bijlage 3).

De gelijkenis van de barmhartige Samaritaan

Boodschap

Dit verhaal is een mooi en diepgaand verhaal. Het leert de leerlingen dat je altijd verder moet kijken dan iemands uiterlijk en afkomst. Ieder mens is je naaste. Als je er voor kiest om je naaste lief te hebben als jezelf, betekent dit dat je altijd vol zit met liefde en de wereld een heel stuk mooier wordt. Daarnaast word je niet minder van het helpen van je naaste. De leerlingen leren dat naastenliefde zorgt voor een wereld met meer verdraagzaamheid.

Betekenis voor mij

De betekenis voor mij is hetzelfde als voor de leerlingen. Dit verhaal is vooral sterk, omdat je het kan toepassen in de hedendaagse tijd. In ons land zijn er ook veel mensen die worden beoordeeld op hun uiterlijk of afkomst. Er zijn ook elite die zich te goed voelen voor andere mensen. Dat maakt de betekenis groter en de didactische mogelijkheden ruimer.

3 Conclusie en reflectie theoriedeel

Voor de leerlingen van mijn stageklas is het geven van een levensbeschouwelijke les een klus waar ik goed bij na moet denken. De leerlingen hebben speciale behoeften, waar ik rekening mee moet houden tijdens het geven van de les. Hier had ik van tevoren niet goed over nagedacht. De spanningsboog van de leerlingen is kort en de instructie moet duidelijk en bondig zijn (Jenninga, 2004). Hier houd ik rekening mee door duidelijke lesvoorbereidingen te maken en de lessen zoveel mogelijk visueel te maken. Ik heb bij elke les beeldmateriaal verzamelt wat past bij de gegevens les.

Het fijne van het theoretische onderdeel was de inzichten die het mij gaf in de levensbeschouwelijk en morele fases waarin de leerlingen zich bevinden. Het heeft mij geholpen met het maken van mijn lesvoorbereidingen, maar het gaf ook inzichten voor mijn andere lessen en de dagelijkse onderwijspraktijk op school. Ik heb leren kijken vanaf meerdere invalshoeken en het gedrag van de leerlingen kunnen spiegelen aan de levensbeschouwelijk, morele en psychosociale ontwikkelingstheorieën.

De bijbel mag dan wel een oud boek zijn, de betekenis van de verhalen kan je nog steeds koppelen aan de hedendaagse tijd. Dit heeft mij geleerd dat het christelijk geloof tijdloos is. Het is belangrijk om het te spiegelen aan de hedendaagse tijd. De leerlingen uit mijn stageklas hebben niet zo heel veel met religie, maar ze hebben wel iets met de betekenis van de verhalen. De leerlingen zullen niet zo maar traditionele christenen worden, maar wel informatie en lessen zoeken uit de Bijbel.

4. Praktijkdeel

4.1 Inleiding activiteiten

De groep waarin ik de activiteiten heb uitgevoerd, is vmbo klas 2, niveau kader. Dit is het middelste niveau van het vmbo. Je hebt het niveau basis, kader en theoretische leerweg. De leerlingen zitten op het Brederocollege. Mijn klas bestaat uit tien leerlingen. Negen jongens en een meisje. De kinderen zijn opgevoed zonder geloof.

In mijn stageklas wordt niet gewerkt met levensbeschouwelijke lessen. De leerlingen krijgen wel sociaal emotionele lessen uit de methode SOVA. Dit zijn lessen in sociale vaardigheden.

Naast liefde is iets wat voor de leerlingen erg abstract klinkt. Ze hebben er niet echt een voorstelling bij. Eigenlijk komen ze niet verder dan het lief hebben van je naaste. Wie dan je naaste is, weten de leerlingen niet. Ze benoemen klasgenoten en medeleerlingen. Daarom heb ik mijn lessen gericht op het leren wie je naaste is en wat naast liefde is. De lessen zijn voorbereid volgens de theorie van (Berg, 2013).

De leerlingen kregen tijdens alle lessen een verkenningsschema voor het verhaal wat we gaan behandelen (zie bijlage 4). We kijken eerst naar een plaatje of de titel van het verhaal. De leerlingen voorspellen waar het verhaal over gaat. Daarna gaan we verder met het lezen van het verhaal of het kijken naar het verhaal (via een film).

We eindigen de les met een gezamenlijke reflectie. In deze reflectie zit de leervraag gewerkt.

4.2 Uitgevoerde activiteiten

Ik heb samen met de leerlingen vier verschillende verhalen onderzocht uit de bijbel en de verhalen betekenis gegeven.

4.2.1. Les 1: Wie is je naaste?

Doelen van de les	Werkvorm	Materiaal	Aanpassingen
- De leerlingen leren luisteren naar een verhaal. - De leerlingen leren een verhaal te ontleden. - De leerlingen kunnen het verhaal verplaatsen naar de hedendaagse tijd. - De leerlingen leren wie hun naaste is.	- Voorlezen van het verhaal door de leerkracht. - Klassikaal en in groepsverband bespreken van het verhaal. - In groepjes het verhaal vertalen naar de hedendaagse tijd.	- Het verhaal op papier en het verhaal op beeld.	- Visuele ondersteuning met plaatjes en tekeningen.

Beginsituatie

De leerlingen zijn helemaal niet bekend met Bijbelverhalen en worden verrast door het feit dat we een keer iets heel anders gaan doen. De leerlingen zijn wel bekend met sociaal-emotionele lessen en klassikale lessen. De leerlingen werken ook vaak samen in groepjes. Ze denken vaker na over een verhaal. Dit zijn alleen verhalen in een andere context. Vandaag denken de leerlingen na over een gelijkenis uit de Bijbel. Deze les staat de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan op het programma.

Lesinhoud

Voordat de les begint vraag ik de leerlingen of ze weten wie hun naaste is. Hier praten we even kort met elkaar over. Ik vertel de leerlingen dat je je naaste lief moet hebben als jezelf. De leerlingen kijken mij wat vreemd aan. Ik leg het kort uit. Maar wie is nu je naaste?

Bij het starten van de les laat ik het plaatje zien van de barmhartige Samaritaan. De leerlingen krijgen een blad uitgedeeld met vragen. Ik vertel de leerlingen dat ik ze een verhaal ga vertellen uit de Bijbel en dat de leerlingen hier vragen over moeten beantwoorden. Ik neem de vragen met de leerlingen door en controleer of ze begrijpen wat ik bedoel. Daarna start ik met het lezen van het verhaal. De leerlingen horen een verhaal en schrijven hun bevindingen op papier. Daarna gaan ze in groepjes uit elkaar om het verhaal te herschrijven naar de hedendaagse tijd. De leerlingen presenteren de vernieuwde verhalen aan elkaar. We sluiten de les af met een reflectie over de vraag: Wie is je naaste?

Schematisch ziet de les er als volgt uit:

Verkennen	Het luisteren van het verhaal en het beantwoorden van de vragen, is een manier om het verhaal te verkennen.
Verbinden	Het verhaal vertalen naar de eigen tijd is een manier om het verhaal te verbinden. Het reflecteren op het verhaal en het samen zoeken naar de betekenis van de naaste is een volgende manier om te verbinden.
Eigen maken	Het eigen maken van het verhaal zit ook in het omzetten van het verhaal naar de hedendaagse tijd.
Waarmaken	Het waarmaken is achteraf pas zichtbaar.

Reflectie

De betrokkenheid bij de les was groot. De leerlingen werden verrast door het feit dat ze opeens een andere les kregen dan ze hadden verwacht. Dit was pittig voor de leerlingen, maar ze gingen er goed mee om. Het beantwoorden van de vragen op het vragenblad, vonden de leerlingen moeilijk. Door opnieuw vragen te stellen over het verhaal, deed de leerlingen meer nadenken over het verhaal en hielp ze om de vragen te stellen.

Het stukje drama wat de leerlingen mochten doen, was erg leuk. Niet elk groepje durfde het te presenteren. Ik had bewust een groepje gemaakt van leerlingen met ASS. Die leerlingen zijn minder uitbundig en vinden het moeilijk om iets abstract om te zetten in een toneelstuk. Ik heb die leerlingen gevraagd hun vertaling van het verhaal kort te vertellen. De andere twee groepjes deden het goed. Ze haalden van alles uit de kast om het toneelstuk een succes te maken. Het was leerzaam

om te zien dat de barmhartige Samaritaan omgezet werd in een Marokkaan en een vluchteling. Hier heb ik nog een goed gesprek over gehad met de leerlingen, buiten de lessen om.

4.2.2 les 2: Wat is naastenliefde

Doelen van de les	Werkvorm	Materiaal	Aanpassingen
- De leerlingen leren dat muziek heel vaak een mooie boodschap heeft. - De leerlingen leren wat naastenliefde is.	- Klassikale les - Les met muziek	- Werkblad (zie bijlage 5) - Prowise presentatie (zie bijlage 7)	- Clip bij het verhaal gezocht met tekst erin verwerkt.

Beginsituatie

De leerlingen weten wie hun naaste is. Vandaag gaan we verder met naastenliefde. De leerlingen ontdekken wat naastenliefde is en waarom het zo belangrijk is. Dit doen we door middel van een liedje van een Amerikaanse band.

Lesinhoud

Op de gemaakte Prowise presentatie die bij deze les is gemaakt, staat de tekst en betekenis van naastenliefde. Naastenliefde is: *Het omkijken naar andere mensen en zich medeverantwoordelijk voelen voor het welzijn van zijn medemens, ongeacht de specifieke kenmerken van die personen, zijn blijken van **naastenliefde*** (Nederland, 2014).

Voordat ik de betekenis aan de leerlingen geef, maak ik een woordspin met de leerlingen. Zij benoemen wat ze voelen bij naastenliefde. Ik laat de leerlingen het verwoorden vanuit zichzelf. Daarna krijgen ze het werkblad en luisteren ze naar het liedje van de Black Eyed Peas ; Where is the love. We bespreken de betekenis van het liedje en de leerlingen bedenken hun eigen conclusie over dit liedje. Hierin laat ik ze vrij. In het liedje vragen de bandleden aan de Vader waar de liefde in de wereld is gebleven. Je kan het zien als een klaagzang met een vraag om liefde.

Verkennen	Het maken van de woordspin en het luisteren naar het liedje is een manier om de naastenliefde te verkennen.
Verbinden	Het verbinden van naastenliefde zit in de antwoorden die de leerlingen geven als we samen de woordspin maken.
Eigen maken	Het eigen maken van de betekenis van naastenliefde zit verwerkt in het werkblad.
Waarmaken	Het waarmaken is achteraf pas zichtbaar.

Reflectie

Het nadenken over naastenliefde ging de leerlingen goed af. Ze weten goed te benoemen wat naastenliefde is. Ze kijken vaak terug op de vorige les, waarin ze geleerd hebben wie je naaste is, maar ook wel wat naastenliefde is. Gedurende de les kwam ik er steeds vaker achter dat de vorige les voldoende was om de leerlingen te laten leren wie je naaste is, maar ook om ze te leren wat naastenliefde is.

Het luisteren naar een liedje vonden de leerlingen erg fijn. De meeste mensen kenden het lied niet, maar ze vonden het wel heel bijzonder dat een Amerikaanse band, hulp vroeg aan de Vader. De leerlingen koppelen geloof niet aan popmuziek.

4..2.3. Les 3: Spreuken

Doelen van de les	Werkvorm	Materiaal	Aanpassingen
- De leerlingen leren dat je een conflict kan vermijden door: goed na te denken, iets te negeren, een oplossing te zoeken of door het de rug toe te keren.	- Coöperatieve werkvormen. - Leren van en met elkaar.	- Spreuken op geplastificeerde kaarten (zie bijlage 6). - Computers .	- Uitleg gegeven over een spreuk en het vertaalt naar concrete taal.

Beginsituatie

De vorige les hebben de leerlingen geleerd wie hun naaste zijn. Als conclusie van die les hebben we gezegd dat iedereen je naaste is. Hier gaan we vandaag mee verder. Het belangrijkste wat de leerlingen vandaag moeten leren is: heb je een conflict? Maak dan de juiste keuze. Vechten of schelden is geen goede keuze.

Lesinhoud

Vandaag gaan de leerlingen aan de slag met spreuken. Ik heb vier spreuken uitgeprint en geplastificeerd. De klas wordt verdeeld in vier groepen. Elk groepje krijgt een eigen spreuk. Deze spreuk moeten ze gaan ontcijferen en eigen maken. Hiervoor mogen ze gebruik maken van bronnen. Als ze weten wat de betekenis is, bedenken ze een voorbeeld. Wanneer kan je de betekenis van deze spreuk gebruiken? De leerlingen moeten een situatie kiezen die op school kan gebeuren.

Verkennen	Het kiezen van een spreuk en het opzoeken van de betekenis van de spreuk .
Verbinden	De spreuk vertalen naar een hedendaags voorbeeld wat plaats vindt in de eigen onderwijspraktijk.

Eigen maken	Het klassikaal uitleggen van de gemaakte keuze en het vertalen naar de onderwijspraktijk.
Waarmaken	Het waarmaken is veel mogelijk tijdens de hedendaagse onderwijspraktijk. Ik kan als leerkracht de leerlingen wijzen op de spreuk als er een escalatie tussen leerlingen dreigt.

Overzicht spreuken

Spreuken	Levensles van
Slaat iemand u op de wang? Keer hem dan ook de andere toe.	Bergrede, onderwijs van Jezus aan zijn volgelingen
Liefde, mededogen en verdraagzaamheid zijn geen luxeartikelen, maar eerste levensbehoeften.	uitspraak van Dalai Lama , Tibetaans spiritueel leider)
Wat gij niet wilt dat u geschied, doe dat ook een ander niet	Bergrede, onderwijs van Jezus aan zijn volgelingen
Bejegen goede mensen goed. Bejegen niet-goede mensen eveneens goed. Dat is hoe goedheid ontstaat	Lao Tse, chinees filosoof

Bijzonderheden les

Tijdens deze les gebruik ik ook spreuken van andere religies. De leerlingen vroegen vorige week aan mij of ik een pastoor was. Ik kon volgens de leerlingen vol passie over de Bijbel vertellen. Ik heb de leerlingen verteld dat het mij om de boodschap gaat. Vandaar dat ik de keuze heb gemaakt om nu ook spreuken te gebruiken van andere religies.

Reflectie

Het was vandaag een pittige les voor de leerlingen. Ze vonden het niet moeilijk om de betekenis van de spreuken te vinden, maar wel om de betekenis te vertalen naar de alledaagse onderwijspraktijk. Ik heb veel begeleiding moeten geven aan de leerlingen. Uiteindelijk kwamen niet alle groepjes eruit. Ik heb de groepjes geholpen met het zoeken van een juist voorbeeld . Het is alle groepjes gelukt om de vertaling zelf klassikaal voor te dragen.

4.2.4 Les 4: Volharding

Doelen van de les	Werkvorm	Materiaal	Aanpassingen
- De leerlingen leren wat volharding is. - De leerlingen kunnen een voorbeeld geven	- Coöperatieve werkvormen. - Leren van en met elkaar. - Klassikale les	- Bijbelverhaal over volharding.	- Verhaal ondersteund met visueel materiaal

waarin zij volharden. - De leerlingen passen het volharden toe op het aanpassen van hun negatieve gedrag naar elkaar toe.			
--	--	--	--

Beginsituatie

Afgelopen weken hebben we geleerd over naastenliefde en geleerd dat je beheersen vaak beter is als er op los slaan of schelden. Iets leren en weten zorgt niet gelijk voor een verandering in gedrag. Om definitief je nieuwe gedrag definitief vorm te geven, moet je kunnen volharden in je nieuwe gedrag. De derde les in de lessenreeks gaat over volharding.

Lesinhoud

Vandaag vertel ik de leerlingen een heel kort verhaal. Het is een verhaal uit de Bijbel over de apostelen van Jezus (zie bijlage 7). Het is hoofdstuk 9 van het eerst geschreven hoofdstuk aan de Korintiërs. De apostelen van Jezus vertelde zijn woord en hadden het zwaar. Er werd een nieuwe boodschap verteld en dat leverde veel weerstand op, maar de apostelen gaven niet op en brachten de boodschap met volharding. De leerlingen moeten leren dat je volharding nodig hebt om gewenst gedrag vol te houden. Als je lang genoeg volhoudt, wordt het vanzelf gewoonsprekend. De bijbel gebruikt een mooi voorbeeld, gerelateerd aan de sport. Het Bijbelvers luidt: *Weet u niet dat van de atleten die in het stadion een wedloop houden er maar één de prijs kan winnen? Ren als de atleet die wint* (Jongerenbijbel). De leerlingen discussiëren in eerst groepjes en daarna met mij over de betekenis van dit verhaal, gespits op de tekst over de atleten.

Verkennen	Het luisteren naar het verhaal en het zelf lezen van het verhaal.
Verbinden	De betekenis van volharding leren door er in groepjes aan te werken en door het klassikaal te bespreken.
Eigen maken	De leerlingen leren dat volharding nodig is voor het laten zien van positief gedrag.
Waarmaken	Het waarmaken is veel mogelijk tijdens de hedendaagse onderwijspraktijk. Ik kan leerlingen wijzen op naastenliefde, verdraagzaamheid en volharding, op het moment dat er een conflict lijkt te ontstaan tussen twee leerlingen.

Reflectie

De leerlingen vonden deze les waardevol. De reden hiervan was dat leerlingen moeite hebben om zich te houden aan het nieuwe gedrag wat we ze hebben aangeleerd. Externaliserend gedrag komt vaak voort uit impulsiviteit. Door vandaag te leren dat het niet vanzelfsprekend is dat je iets verandert, krijgen de leerlingen meer positieve energie om er juist wel wat van te maken.

5. Slotconclusie

Mijn ontwikkeling als leraar

In mijn ontwikkeling als leraar merk ik dat de leerlingen in het speciaal onderwijs heel veel liefdevolle bijsturing nodig hebben op sociaal-emotioneel gebied. Veel omgangsvormen die in het regulier onderwijs als normaal worden gezien, zijn dat in het speciaal onderwijs niet. Door de zwakke controle die leerlingen hebben over hun impulsen, worden gedragsnormen met regelmaat overschreden. Door het geven van de levensbeschouwelijke lessen heb ik hier veel tijd aan kunnen besteden. Dit lijkt succes te hebben. Leerlingen hebben meer nodig dan enkele korte woorden. Ze hebben een voorbeeld nodig die ze op sociaal-emotioneel, maar ook op moraal gebied, begeleid. Ik ben erg blij dat ik die rol op mij mag nemen en merk dat ik er in ben gegroeid. Als leraar in het speciaal voortgezet onderwijs, ontwikkel je heel snel de pedagogische en de interpersoonlijke competentie. Op een heel andere manier dan ik van tevoren had bedacht. Ik kwam naar het Brederocollege om te zorgen voor rust en structuur en ik merk nu dat ik vooral liefdevoller en geduldiger ben geworden. Deze ontwikkeling hoop ik de komende jaren voort te kunnen zetten.

Als leerkracht sta ik open voor andere culturele- of geloofsovertuigingen. Op het Brederocollege krijg je helemaal niet veel te maken met geloofsovertuigingen. Dat vind ik ook wel eens jammer. Ik heb geleerd dat religie altijd iets moois in zich heeft. Elke religie praat wel over naastenliefde en het helpen van je naaste. Het is voor mij zo vanzelfsprekend, maar voor mijn leerlingen is het wel eens moeilijk te begrijpen.

Levensbeschouwelijke ontwikkeling van kinderen

Het geven van de levensbeschouwelijke lessen, ervaar ik als een zegen voor mijzelf en de leerlingen. Ze zijn zich veel bewuster geworden van eigen gedrag. De leerlingen weten nu dat ze een ander moeten behandelen, zoals ze zelf behandeld willen worden. Dit heeft de leerlingen veel inzichten gegeven. Het is wel eens moeilijk voor de leerlingen en ze hebben wel eens een terugval, ik kan ze wel altijd herinneren aan de levensbeschouwelijke lessen. Dat zie ik als een zegen voor de leerlingen.

Hetgeen ik nog vaak bespreek met de leerlingen gaat niet eens specifiek over religie. Het gaat over naastenliefde, respect en iets over hebben voor elkaar.

Identiteit van de school

Het Brederocollege heeft een identiteit die veel stormen moet overleven. Als je les wilt geven aan leerlingen met zware gedrags- en psychiatrische problemen, moet je een sterk team aan mensen hebben staan. Dit heeft het Brederocollege, maar ik mis hierin wel een stukje identiteit. Ik merk dat leraren het niet altijd met elkaar eens zijn en dat ze op sommige gebieden niet op één lijn zitten. Ik heb hier last van als stagiaire. Ik mis de echte identiteit van de school, ook op levensbeschouwelijk gebied. Je kan dan wel niets geloven als school, dat betekent niet dat je je als school niet aan bepaalde waarden moet verbinden. De identiteit van de school kan ik niet zomaar veranderen, maar ik werk door mijn praktijk onderzoek wel heel nauw samen met alle collega's en kan dus wel een bijdrage leveren.

Toekomst

Dit jaar hoop ik mijn pabo-diploma te halen en mij verder te ontwikkelen als leerkracht. Het werken in het voortgezet speciaal onderwijs, spreekt mij heel erg aan. De leerlingen hebben allemaal heel erg veel liefde nodig. Dat is hetgeen ik ze kan bieden. Daarom wil ik mij verder ontwikkelen op deze school en komende jaren ook op deze school blijven werken. Ik merk dat mijn kracht ligt in het verbinden van mensen. Dat heb ik met mijn klas gedaan en dat wil ik nu ook met mijn team docenten doen. Door mijn praktijk onderzoek krijg ik hier de gelegenheid voor. Op de kortere termijn wil ik graag meer bekwaam worden als leerkracht in het speciaal voortgezet onderwijs. Het leren omgaan met alle gedragsproblemen vraagt veel energie. Vanaf januari stop ik met werken en kan ik mij fulltime gaan bezighouden met het lesgeven in het speciaal voorgezet onderwijs. Ik kijk enorm uit naar deze nieuwe en uitdagende fase in mijn leven.

Literatuurlijst

- Bakker, H. (2009). *Ontwikkelingsgericht onderwijs in de lerende basisschool*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn .
- Berg, B. v. (2013). *Geloof je het zelf?!* Bussum : Coutinho .
- Bil, M. d. (2010). *Praktijkgerichte ontwikkelingspsychologie* . Amsterdam: Nelissen .
- Boeve, L. (2016, 3 2). <https://www.kuleuven.be/thomas/page/dialoogschool/>. Opgeroepen op 11 8, 2016, van <https://www.kuleuven.be/thomas/page/dialoogschool/>:
<https://www.kuleuven.be/thomas/page/dialoogschool/>
- Dalmajier, B. (2012, 4 1).
https://10voordeleraar.nl/documents/kennisbases_pabo/advies_kb_geestelijke_stromingen.pdf. Opgeroepen op 11 11, 2016, van <https://10voordeleraar.nl>:
https://10voordeleraar.nl/documents/kennisbases_pabo/advies_kb_geestelijke_stromingen.pdf
- Driespan, H. (2016, 7 12). <http://www.hetdriespan.nl/wat-is-het-driespan>. Opgeroepen op 10 27, 2016, van <http://www.hetdriespan.nl>: <http://www.hetdriespan.nl/wat-is-het-driespan>
- Ekeren, M. v. (2013). *Pedagogisch didactische begeleiden* . Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Hengeveld, M. W. (2014). *DSM-5*. Boom uitgevers : Amsterdam .
- Hennepe, M. t. (2013, 3 18). http://www.herschepping.nl/04jz/jgel_01gelijkenissen_waarom.php. Opgeroepen op 11 11, 2016, van <http://www.herschepping.nl>:
http://www.herschepping.nl/04jz/jgel_01gelijkenissen_waarom.php
- Jenninga, J. (2004). *Professioneel omgaan met gedragsproblemen* . Baarn: HB uitgevers .
- Jongerenbijbel, B. (sd). Jongerenbijbel . In *1 Korintiërs 9*.
- Kluwer, P. (2012). *Houden van jezelf*. Utrecht : Ankhhermes.
- Kok. (2011). *Opvoeden als beroep: Professioneel werken in zorg en onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma.
- Lieshout, T. v. (2012). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen* . Houten : Bohn Stafleu van Loghum.
- Marc, 1. (2016). In M. 12:30, *Bijbel*.
- Nederland, W. (2014, 11 3). <http://www.woorden.org/woord/naastenliefde>. Opgeroepen op 11 11, 2016, van <http://www.woorden.org>: <http://www.woorden.org/woord/naastenliefde>
- Schepper, J. d. (2005). *Levensbeschouwelijke ontwikkeling: didactiek voor Godsdienst in het primair onderwijs* . Hilversum: Kwintessenes uitgevers .
- Vos, H. (1990). Waardebegrippen en preconventionele, conventionele en postconventionele moraal. *bijdragen* , 272-298.

Bijlage 1: Groepsoverzicht

<u>Schooljaar:</u>	<u>Fase 1:</u> <u>Waarnemen/signaleren</u>			
<u>Periode:</u>	<u>Toetsen</u>	<u>Gegevens uit observaties en gesprekken</u>		
<u>Groep:</u>	<u>Methode-geboonden en LVS</u>	Met collega's, leerlingen en hun ouders.		
<u>Leerkraacht(en):</u>	<u>en overige evaluatieresultaten.</u>	Informatie over het leerproces (wat kan het kind wel/niet), concentratie, motivatie, taakpak, reactie van kind op aanpakken, sociale vaardigheden e.d.		
<u>Namen van leerlingen</u>	<u>Toetscores, diagnoses</u> A t/m E of I t/m V Opmerkelijk groei /	<u>Positief en stimulerend</u> Welke aspecten zou je willen benutten?	<u>Moeilijk en belemmerend</u> Wat is problematisch?	<u>Algemeen onderwijs-behoefte en (zie groslijst)</u>
			<u>Hoe leert deze leerling</u>	<u>Pedagogiek</u>
				<u>Taal</u> (t. lezen/b.
				<u>Rekenen</u>

	<u>achteru itgang</u>			het beste?	(sociaal - emotion ele ontwikk eling/ executie ve functies)	lezen/ woorden schat/ spelling)	
De klas als geheel	De hele klas zit in leerjaar twee van vmbo kader. Leerling M. krijgt met wiskunde les op TL niveau.						
P. van G	Diagnose: P is gediagnosticeerd met de classering PDD-NOS, subtype MDCC Verstandelijke vermogens: P. beschikt over gemiddelde verbalen en beneden gemiddelde perfonale capaciteiten	P is erg gemotiveerd. P is beleefd en erg behulpzaam naar andere leerlingen.	P is prikkelgevoelig voor angsten die ze niet kan plaatsen. P heeft moeite met plannen en organiseren van haar werk. P heeft een beperkte belastbaarheid.	P heeft behoefte aan een duidelijke gestructureerde omgeving. P heeft behoefte aan een voorspelbare omgeving. Meer aandacht voor haar werkverzorging en huiswerkplanning.	P heeft duidelijke grenzen nodig. P heeft succeservaringen nodig. P heeft duidelijke werkafspraken nodig.	P scoort gemiddeld tot hoog voor Taal NL leesvaardigheid: Goede score. P doet goed mij tijdens de lessen. NL woordenschat: scoort gemiddeld. Geheugenkaartje technisch lezen.	Herhalingsbieden. Verlengingstijd bieden met verwerking. Hier rekening mee houden tijdens toetsen. Werktermbijsturen
J. B	J.B. is een jongen met ADHD het gecombineerde type. Hij gebruikt gedragsregulerende medicatie. J.B. beschikt over beneden gemiddelde	In sociaal opzicht is hij behulpzaam en van goede wil. Kan goed samenwerken met andere leerlingen. Is behulpzaam in de klas.	Heeft veel nabijheid nodig. Heeft moeite zijn emoties te uiten en controleren. Laat regelmatig verbaal agressief gedrag zien.	Gemotiveerd om het goed te doen. Zeer complimentgevoelig. Heeft behoefte aan veel structuur. Heeft hulp nodig bij opstarten activiteiten.	Matig sociaal inzicht. Heeft veel nabijheid nodig en duidelijke werkafspraken. Erg leerkracht afhankelijk	Laat wisselend beeld zien voor Nederlands. Werkwoordspelling en CITO zijn op TL niveau. Werkwoordspelling en grammatica op B niveau. Wisselende resultaten komen vooral	Scoort op alle gebieden van wiskunde op TL niveau, behalve gebied van formules en grafieken Inzet is wisselend dit is meebepalen voor de resultaten

	de cognitieve capaciteit en met een harmonisch profiel.					door motivatieproblemen.	
S. D	S is gediagnosticeerd met PDD-NOS S lijkt regelmatig in zijn eigen wereld te zitten . S heeft moeite met het adequaat uiten van zijn emoties.	S is een sociale en aardige jongen. Hij kan heel taakgericht werken.	S heeft een beperkt sociaal inzicht. S kan erg bepalend zijn en heeft moeite om rekeningen te houden met anderen.	S heeft veel behoefte aan visuele ondersteuning en aan het controleren van zijn eigen werk. S leert thuis voor alle toetsen en vult zelfstandig zijn agenda in.	S kan moeilijk samenwerken. S heeft moeite om samen te spelen met andere leerlingen. S heeft een Beperkt reflectief vermogen .	Laat wisselend beeld zien bij taal. Heeft vooral moeite met werkwoordspelling -	Scoort gemiddeld tot hoog op alle gebieden van wiskunde. Werkten soms ne laag
M.	- M. heeft de diagnose PDD-NOS en er is dyslexie vastgesteld. - De sociale ontwikkeling en de beheersing van sociale vaardigheden is onvoldoende. M. heeft gemiddelde capaciteit en. Door zijn dyslexie en soms trage werkhouding, wordt hij ingeschat op uitstroom niveau mbo niveau 2	Vriendelijk. M leert meer genuanceerde emoties herkennen. Doorzettingsvermogen.	M heeft een vlakke gezichtsuitdrukking. M heeft een veilige en bekende omgeving nodig om tot contact te komen. Laag werktempo.	Heeft veel bevestiging nodig dat hij op de goede weg is. Hecht erg veel waarde aan de tijd. Dit visueel maken.	M vraag nog te veel bevestiging als hij zijn werk doet. In het samenwerken laat hij zich wel eens voor het karretje spannen.	Mede door dyslexie loopt hij achter op spelling. Heeft hier veel begeleiding voor nodig. Extra tijd geven voor toetsen met veel leeswerk. Scoort verder gemiddeld voor Nederlands.	Scoort bovengemiddeld voor kader niveau. Krijgt extra uitdaging op TL niveau en doet de wiskunde lessen in een TL L
E.T	E.T. heeft de diagnose Syndroom van Asperger, ook heeft E.T. dyslexie	E.T. is een vrolijke jongen, hij is erg behulpzaam en groeit heel snel in het omgaan	E.T. heeft moeite met kritiek. Hij voelt zich erg snel aangesproken.	E.T. heeft behoefte aan visuele ondersteuning. E.T.Werkt met kurzweil , een programma	E.T. heeft moeite met het onder woorden brengen van emoties. Hij heeft hier hulp bij nodig.	E.T. volgt het basisarrangement voor Nederlands. Hij scoort onder zijn niveau, behalve op leesvaardigheid	Bij wiskunde scoort E onder zijn niveau. Behalve meten en meetkunde

	en een trage informatie verwerking. E.T. functioneert op cognitief gebied op gemiddeld niveau.	met sociale situaties.	Soms is hij zelfbepalend . E.T. heeft de neiging om boosheid en frustraties op te kroppen.	wat grote stukken tekst voorleest. Dit in verband met zijn dyslexie. E.T. heeft behoefte aan een timetimer om zijn tijd af te bakenen. E.T. heeft behoefte aan een korte instructie.	E.T. Heeft moeite met het herkennen van emoties bij andere leerlijngen.	id, dat is voldoende. E.T. Heeft begeleiding nodig van Kurzweil.	E.T. scoort goed bij methodische toetsen.
M. M	M.M. is een prikkelgevoelige jongen met de diagnose PDD-NOS M.M. is tactiel/aditief overgevoelig. De verbale capaciteit en zijn ontwikkeld op laag/gemiddeld niveau en de peformale capaciteit en op gemiddeld niveau. Didactisch is er een achterstand.	Als M.M. zich niet prettig voelt, kan hij zelf een ander plekje opzoeken. M.M. Heeft veel humor en laat vooruitgang zien in het blijven hangen in eigen boze emotie.	M.M. is prikkelgevoelig en overgevoelig . Hij verliest makkelijk het overzicht en heeft een negatief zelfbeeld. M.M. kan egocentrisch zijn en moeilijk omgaan met teleurstellingen.	M.M. heeft moeite met plannen en organiseren. M.M. heeft moeite met taakgerichtheid. M.M. heeft moeite met plannen en organiseren. Vergeet vaak zijn boeken mee te nemen om huiswerk te maken. M.M. heeft moeite met presteren onder tijdsdruk.	M.M. is erg toegankelijk en zoekt makkelijk contact met andere leerlingen. M.M. kan behulpzaam zijn naar andere leerlingen, maar net zo makkelijk de confrontatie zoeken.	M.M. volgt het basisarrangement voor Nederlands en scoort hier zeer goed op. Heeft weinig moeite met Nederlands.	Bij wiskunde scoort M op gemiddeld niveau. Bij het onderdeel meten en meetkunde heeft M extra begeleiding nodig.
J. vd O	J. is emotioneel jong, echter in emotie kan hij heel explosief reageren en heeft moeite met de regulatie. J. heeft een gemiddeld	J. is vriendelijk Kan gevoelens goed uiten J. heeft humor J. kan complimen	J. is emotioneel jong. J. heeft moeite met emotieregulatie bij boosheid En moeite met loslaten van eigen ideeën	Verzorging is slordig (krast veel) mede door zijn zwakke schrijfmotoriek Gemakzuchtig	J. kan goed tot rust komen na een conflictsituatie Behulpzaam J. kan met een duidelijke uitleg gezag sneller accepteren	Uit de toetsresultaten blijkt dat J de doelen voor Nederlands behaald heeft. Uit de CITO gegevens blijkt dat BB/KB niveau scoort. Op de onderdelen werkwoordspelling, grammatica scoort Jethro op KB niveau.	. Uit de toetsresultaten blijkt J de doelen voor wiskunde behaald heeft. O CITO scoort J BB/KB niveau. Op het onderdeel meten en meetkunde

	intelligentie niveau met een harmonisch profiel. Zijn didactische ontwikkeling verloopt leeftijdsadequaat.	ten aan anderen geven	Impulsief Kan explosief reageren (verbaal en fysiek)		Kan zich aan regels en afspraken Lief voor klasgenoten Bouwt een vertrouwensband op met zijn leerkracht	Op de onderdelen niet-werkwoordspelling, leesvaardigheid en woordenschat scoort hij op BB niveau	(rekenen) verband met meetkunde (wiskunde) en formules en grafieken scoort J op BB niveau. Op de onderdelen getallenverhoudingen en algebra scoort hij op KB niveau.
E.K.	E.K. is een jongen met ADD en dyslexie. E.K. is een vriendelijke jongen die op school erg zijn best doet. Wil graag terug naar het regulier onderwijs. Dit jaar ingestroomd op het Brederode college. E.K. beschikt over gemiddelde capaciteit en heeft een betrokken moeder. E.K. heeft dyslexie.	E.K. wil het graag goed doen. E.K. Heeft een goede werkhouding. E.K. Sport graag. E.K. heeft baat bij positieve feedback.	E.K. heeft moeite met zijn werkhouding, met name in het bijhouden van zijn huiswerk. E.K. is snel afgeleid. E.K. heeft moeite met zelfstandig werken. E.K. overziet zijn werk niet,	E.K. Heeft behoefte aan visuele ondersteuning van zijn (huis)werk. E.K. Werkt graag met een takenkaart. E.K. Heeft behoefte aan een korte, maar duidelijke instructie.	E.K. Kan sociale situaties moeilijk filteren. E.K. Heeft moeite met taakgerichtheid. E.K. heeft moeite met plannen en organiseren.	Resultaten voor Nederlands zijn voldoende. E.K. heeft door dyslexie moeite met spelling en grammatica. Resultaten zijn op dit moment voldoende.	Resultaten zijn voldoende. Capaciteiten zijn gemiddeld
L.K.	L.K. is gediagnosticeerd met ADHD en een lichte vorm van asperger. L.K. heeft dyslexie. L.K. heeft een Disharmonisch profiel in het	L.K. Neemt initiatief L.K. Kan samenwerken L.K. Houdt zich aan	L.K. kan uitdagend gedrag laten zien L.K. Zoekt soms contact met volwassenen op een negatieve manier	L.K. Heeft behoefte aan visuele ondersteuning van zijn (huis)werk. L.K. heeft behoefte aan een korte en duidelijke instructie. L.K. heeft behoefte	L.K. is perfectionistisch L.K. zijn motivatie wisselend	Ondanks dyslexie werkt L.K. niet met Kurzweil. Hij vindt dit zelf onprettig. Op werkwoordspelling na, scoort L.K. voldoende met Nederlands.	L.K. haalt op de eerste prima resultaten met rekenen L.K. raakt zijn werktijdens de lessen verloren, dit zorgt voor lage cijfers. L.K. kan prima

	voordeel van de symbolische vaardigheden; echter, zowel het verbale intelligentieniveau als het symbolische intelligentieniveau is gemiddeld.	regels en afspraken L.K. Kan zijn mening geven K L.K. an met hulp conflicten oplossen	L.K. Heeft moeite met herkennen van emoties bij anderen L.K. heeft Moeite met autoriteit	aan direct feedback.	L.K. zijn concentratie is matig L.K. raakt snel gefrustreerd		rekenen maar zijn concentratie en motivatie zitten heel laag, wel een beetje de weg.
L. H.	L is een jongen met de diagnose ADHD, die het belangrijk vindt om zichzelf te kunnen zijn. Ondanks de geboden structuur op VMBO TL, is er voor gekozen om de overstap te maken naar VMBO KB. toegewerkt wordt er naar MBO niveau 3.	L is eerlijk en goed aan te sturen. Gevoelig voor gezag. Accepteert alleen gezag van eigen leerkracht.	Zelfbepalend. Weinig leerbaar in zijn gedrag, veel sturing nodig	L is Creatief L heeft een Hoge spelkwaliteit L is Zelfredzaam in zijn werk Kan samenwerken Heeft doorzettingsvermogen	L heeft moeite met plannen en organiseren. L heeft een impulsieve taakaanpak. Chaotisch	L presteert op onvoldoende niveau. Op TL niveau wordt hij overvraagd. Wanneer L de opdrachten samen maakt met de docent, lukt het hem. Maar wanneer hij dit alleen moet doen heeft hij daar meer moeite mee en is zijn intrinsieke motivatie zeer laag.	L presteert op wisselend niveau. L vindt kwantiteit belangrijker dan de kwaliteit. Wanneer het werk maakt met de behulp van de leerkracht laat hij zien dat hij de stof begrijpt.

GROEPSOVERZICHT groep

Fase	Leeftijd	Levenstaak	Deugd
Zuigelingen fase	Geboorte tot 18 maanden	Vertrouwen versus fundamenteel wantrouwen	Hoop
Peuterleeftijd	18 tot 3 maanden	Autonomie versus schaamte/ twijfel	Wil
Kleuterleeftijd	3 tot 5 jaar	Initiatief versus schuldgevoel	Doelgerichtheid
Basisschoolleeftijd	6 tot 12 jaar	Vlijt versus minderwaardigheid	Competentie
Adolescentie	12 tot 18 jaar	Identiteit versus identiteit verwarring	Trouw
Vroege volwassenheid	18 tot 35 jaar	Intimiteit versus sociaal isolement	Liefde
Middelbare volwassenheid	35 tot 55- 65 jaar	Generativiteit versus stagnatie	Zorg
Late volwassenheid	55-65 tot dood	Ego-integriteit versus wanhoop	Wijsheid

Bijlage 2: Ontwikkelingsfasen van de leerlingen

Bijlage 2: De psychosociale ontwikkelingstheorie van Erikson

De morele ontwikkelingstheorie van Lawrence Kohlberg

0 PREMORALITEIT

Goed is wat plezierig is.

Wat pijn doet, of angst inboezemt, is slecht. Er is bij het kind in de eerste levensjaren nog geen ethisch besef. Het kan zelf nog geen onderscheid maken tussen 'goed' en 'slecht'.

I PRECONVENTIONEEL NIVEAU

1) Oriëntatie op straf en gehoorzaamheid

Iets is vanzelfsprekend goed omdat een autoriteit (moeder, vader) dat zegt.

Alles waar straf op staat, is slecht: 'Ik zorg dat ze niet boos op mij worden'. Zekerheidshalve wordt het gedrag van de autoriteit geïmiteerd, - althans, zolang de autoriteit in de buurt is.

2) Instrumentele oriëntatie

'Ik doe iets voor een ander, omdat die ander (dan) iets voor mij doet. Als jij niet lief bent voor mij, dan ben ik niet lief voor jou'. Wat het eigenbelang van het kind niet direct dient, zal het ook niet doen. Het eigenbelang gaat voor.

II CONVENTIONEEL NIVEAU

3) Interpersoonlijke oriëntatie

'Wat men van mij verwacht, dat wil ik doen. Ik kijk eerst naar de anderen, voor ik zelf een besluit neem'.

Met eventuele negatieve gevolgen wordt weinig of geen rekening gehouden: 'Iedereen doet het immers? Ik wil niet anders zijn dan de anderen'.

4) Oriëntatie op wetten en plichten

'Ik laat mijn doen en laten bepalen door de meerderheid. De gangbare groepsnorm wens ik niet te overtreden, anders wordt het leven verwarrend en moeilijk. Ik sluit mij aan bij de mening van mijn groep'.

III POSTCONVENTIONEEL NIVEAU

5) Oriëntatie op sociale contacten

'Afspraken moeten gerespecteerd worden. Iets is goed, als in principe iedereen op die manier zou handelen. Het doel heiligt niet alle middelen. Respect voor anderen is belangrijk. Ik ga voor de rechten van de mens. Mensen mogen elkaar niet misbruiken. Wat 'men' normaal vindt, behoeft ik nog niet normaal te vinden! Ik heb eventueel het recht om zélf te bepalen hoe ik in deze situatie handel'.

6) Oriëntatie op universele ethische principes

'Mijn persoonlijke geweten weegt het zwaarst en geeft de doorslag. Ik ga voor de rechten van het individu. Voor de wereld waarin ik leef draag ik een directe verantwoordelijkheid. Ik zal wat slecht is openlijk afkeuren. Zelfs al is niemand het met mij eens. Hier sta ik, ik kan niet anders'.

De zeven stadia van James W. Fowler .

Leeftijd	Fase	Kernwoorden
Van geboorte tot 2 jaar	Stadium 0 primair geloof ongedifferentieerd	Veilige omgeving, warmte, vertrouwen in het goddelijke starten met integratie van gedachten en taal, waaruit symbolisch taalgebruik en spel ontstaat.

3-7 jaar	Stadium 1 intuïtief-projectief	Vloeiende gedachtestroom, verbeelding wordt (nog) niet gehinderd door logisch denken, zelfbewustzijn begint te komen.
Basisschool leeftijd	Stadium 2 mythisch-letterlijk	Letterlijke beleving van verhalen, sterk geloof in wederkerigheid, begin van perspectiefwisseling, goden lijken in hun doen en laten vaak erg op mensen.
Van 12 tot volwassenheid	Stadium 3 synthetisch-conventioneel	Afstemming op anderen en op religieuze autoriteit in de ontwikkeling van een persoonlijke identiteit, eventuele conflicten met iemands overtuigingen worden genegeerd in dit stadium vanwege de angst voor de consequentie van inconsistenties.
Midden twintig tot eind 30	Stadium 4 individueel-reflectief	Spanning en worsteling tussen individualiteit en socialiteit en tussen subjectiviteit en objectiviteit, nemen van eigen verantwoordelijkheid voor overtuiging, lifestyle, geloof houding en gevoelens, openstaan voor nieuwe complexiteit van het geloof, waardoor het bewustzijn van tegenstellingen in het geloof verhoogt.
Midlifecrisis	Stadium 5 conjunctief geloof	Integratie van kennis en symbolische betekenis, hervertelling van het verleden in een eigen biografisch narratief, integratie van ogenschijnlijke tegenstellingen in eerdere stadia, kunnen leven met de weerbarstigheid van het bestaan en de visie van een ideale wereld.
Na de midlifecrisis	Stadium 6 universeel geloof	Onder ogen zien van de gebrokenheid van het bestaan, de partijdigheid van de eigen groep voorbij, vol mededogen anderen benaderen- alle mensen maken immers deel uit van een universele gemeenschap, bewustzijn van universele beginselen van liefde en rechtvaardigheid.

De vier fasen van Kieran Egan

Leeftijd	Fase	Kernwoorden
4/5-9/10 jaar	mythische fase	Emotionele betrokkenheid, denken in beelden, gericht op regelmatig terugkerende patronen, tegenstellingen samenbrengen in (personages in) een verhaal, het verhaal markeert tijd en ruimte, het verhaal is werkelijkheid.
8/9-14/15 jaar	Romantische fase	Gericht op voorbeeldfiguren, 'helden', verbinding zoekend met heroïsche kwaliteiten zoals moed, compassie, vrees hoop en standvastigheid, geïnteresseerd in extremen: 'het grootste', 'het sterkste', 'het allerkleinste', enzovoort, focus op een ding dat intrigeert en van verschillende kanten onderzocht kan worden.
14/15-19/20 jaar	Filosofische fase	Geïnteresseerd in "Grote ideeën", gericht op het ontdekken van een organiserend en verklarend principe voor de waargenomen diversiteit en de betekenis daarvan voor elk uniek (soms afwijkend) verschijnsel.
Vanaf 19/20 jaar	Ironische fase	Erkenning van het falen van de theorie als eenduidige representatie van de werkelijkheid.

Bijlage 3: Het verhaal

De barmhartige Samaritaan

Uitleg van Lucas 10: 25 – 37

Een geleerde komt naar Jezus toe met een vraag. Hij vraagt het niet omdat hij het niet weet, of bang is om niet het eeuwige leven te krijgen, maar hij wil Jezus op de proef tellen. Kijken of hij echt wel iets weet. Hij begint met Rabbi, het woord voor leraar en dit is heel aardig van hem, want de geleerden zijn over het algemeen heel wantrouwig ten opzichte van Jezus.

Jezus maakt er dan een leergesprek van en vraagt de geleerde wat er inde schrift staat, wat is het grootste gebod. Ooh, maar dit weet de geleerde ontzettend goed: “Gij zult de Heer uw God liefhebben, met geheel uw hart, met geheel uw ziel, met geheel uw kracht en met geheel uw verstand”. Dat laatste heeft hij er zelf aan toegevoegd, want de geleerden gingen er nu prat op dat ze zo slim en verstandig waren. Maar dan vraagt Jezus verder, wat is het tweede gebod daaraan gelijk. Dat was dat je je naaste moet liefhebben als jezelf.

Jezus doelt met het op laten zeggen er ook op dat iedereen precies inde geschriften, de Bijbel, kan lezen hoe men moet leven en lief hebben, maar alleen iemand met een oprecht hart kan het lezen. Maar mensenvinden het soms zo moeilijk om met hun hele hart lief te hebben en Jezus probeert ze hier de kracht voor te geven door ze de gelijkenissen te vertellen.

De vraag van de geleerde luidt dan wie is mijn naaste? Het woord naaste betekent oorspronkelijk iemand met wie men omgang heeft. In de praktijk betekende dit vaak dat daartoe de geloofsgenoten werden gerekend. Ook de vreemdelingen die er leefden werden hier dan toe gerekend, ze moesten dan wel ook Joods zijn.

Daarnaast is er over deze vraag ook vaak getwist of je je naaste ook moest helpen als het gevaar opbracht voor het eigen leven. Maar Jezus gaat deze discussies helemaal niet aan. Daarom neemt hij als voorbeeld een onbesneden Samaritaan die de weg van zijn hart volgt en zijn volle plicht doet.

De weg van Jeruzalem naar Jericho is een weg van 27 km lang en het is een steile weg naar beneden. Alleen op het allerlei steilste stuk stond een uitkijkpost, maar verder nergens in het rotsachtige gebied. Voor der overs een prachtig gebied met veel plaatsen waar ze zich konden verstoppen achter de rotsen. Deze rovers waren tot alles in staat.

Toevallig komt er dan een priester langs. Het is waarschijnlijk niet zo toevallig dat Jezus juist voor deze twee mensen kiest. Maar aan een priester hoef je niet te vragen wie de naaste is. Hij zal toch welhelpen! Maar de vraag is nu hoeveel heb je over voor je naaste, want de priester is geroepen tot een uiterst gewichtige taak. Priesters mogen namelijk geen lijk aanraken, niet direct achter de kist lopen bij een begrafenis, geen sterfhuis binnengaan, geen rouwkleding dragen of haar-en baarddracht veranderen. De gewone priesters mochten dit nog wel bij ouders en kinderen, broers en zussen (maar dus niet bij hun eigenvrouw!).

Voor de hogepriester was er maar 1 uitzondering. Dat waren deplichtdoden. Dit waren mensen

zonder familie en de laatste eer moest toch bewezen worden. Maar de Sadduceeërs, stonden zelfs dit niet toe. Het was ook nog eens zo dat als een priester dus iemand aanraakte werd hij onrein en dan mocht hij geen dienst doen in de tempel. Maar daar was nu eigenlijk helemaal geen sprake van want ook deze man ging van Jeruzalem naar Jericho, dus hij was klaar en mocht met verlof naar huis. Toch loopt hij door omdat hij zich beroept op zijn ambt.

De leviet na hem doet het zelfde. Levieten konden in de tempel verschillende diensten vervullen en er waren grote verschillen in rangen stand. Zo konden ze in het koor zingen of behoren tot de tempelpolitie. Maar de leviet treedt in de voetsporen van zijn heer, de priester.

Dan begint Jezus over een Samaritaan. Dit volk is bij de Joden nog meer gehaat dan gewone heidenen. De verhoudingen waren in die dagen ook erg gespannen.

Deze man heeft meer haast dan de priester en de leviet, want hij is op reis als handelaar en tijd is geld. Daarnaast is voor hem het gevaar voor rovers nog gevaarlijker. Om hem aan te vallen zullen ze zich geenmoment bedenken. Het zou dus normaal zijn geweest wanneer de Samaritaan zijn ezel had aangezet tot een nog hogere snelheid. Maar hij laat zijn dier stilhouden, stapt af en gaat naar de man. De gewonde man nu wordt wel bang, want een Samaritaan, kun je daar wat goeds van verwachten? De Samaritaan neemt een grote verantwoordelijkheid nu op zich, want het is een gebruik dat wanneer men een ongelukkige aanraakt, deze ook verder moest verzorgen en alle kosten voor hem moest betalen.

De Samaritaan verbindt de wonden van de man met olie en wijn, dat was een verzachtend middel voor open wonden. Dan kan de man in ieder geval weer op de ezel zitten, maar ook deze reis zal geen prettige zijn geweest want de af te leggen afstand is lang, de weg is smal en steil en er was nog altijd het gevaar aanwezig dat de rovers terug kwamen.

De Samaritaan doet wat de situatie van hem eist alsof het gewoon is. Hij heeft ook de nodige kennis in huis, want de herbergier had zo een half dode man geweigerd, maar de Samaritaan was hier bekend en betaalde goed.

Toch moet de Samaritaan de volgende ochtend weer verder, want dat eisende zaken van hem. Hij betaalt dan ook twee dienaren voor hem zelf en de gewonde man en hij laat deze hier achter. Wel met de mededeling dat hij goed verzorgd moet worden en dat hij later de rest wel komt betalen. Ook stelt de Samaritaan zich verantwoordelijk voor verdere kosten, bijvoorbeeld dus voor als de man het niet zo halen. Dan reist de Samaritaan af.

Nu vraagt Jezus aan de geleerde wie is nu de naaste. Het is de Schriftgeleerde te min om het woord Samaritaan in de mond te nemen en hij zegt dan de laatste van de drie, maar hij weet er wel aan toe te voegen dat deze hem barmhartigheid getoond heeft. Jezus zegt nu tegen hem dat hij moet gaan en hetzelfde moet doen. Iets wat heel erg moeilijk was voor geleerden omdat zij graag met theorieën kwamenaanzetten en niet praktisch bezig waren. Wie is jouw naaste?

Wees dus niet alleen lief voor mensen waar je van houdt, maar wees lief tegen iedereen. Zo kunnen mensen ook aan jou zien dat je een kind van God bent. Denk niet als mensen je nodig hebben: 'Oh die, nou die doet ook nooit wat voor mij', of: 'dat klasgenootje pest mij altijd, moet ik hém nu

helpen?' Laat de liefde voorop staan zoals bij de Samaritaan. Dat is vaak heel moeilijk. Want dan maak je je klein. Maar dat is wel precies wat God van jou en mij vraagt. Als je zo probeert te leven, heeft God je lief, en zal Hij je de kracht ervoor geven om te doen zoals de Samaritaan deed.

Bijlagen 4: Werkblad les 1

Naam leerling:

Datum:

Vak: Identiteit

Werkblad 1

In gesprek met een Bijbelverhaal

Wat weet je al?

Dit doe je vóór het lezen.

Wat kun je van het onderwerp vertellen?

Heb je er al iets over gelezen?

Weet je er al iets van?

Dit doe je tijdens het lezen

Waarover gaat het verhaal?

Wie zijn de hoofdpersonen?

Wat zeggen ze? Wat doen ze?

Begrijp je het verhaal?

Kun je het met eigen woorden navertellen?

3a. Wat staat er / hoor je tussen de regels?

Dit doe je na het lezen

Wat wil het verhaal zeggen?

Kun je doordenken over de bedoeling?

Roept het verhaal je op om iets te doen?

Wat vind je ervan?

3b. Wat doe je met wat je gelezen / gehoord hebt?

Kan je het verhaal vertalen naar deze tijd?

Opdracht:

- Bedenk in groepen van drie of vier hoe dit verhaal er in de hedendaagse tijd uit kan zien.
- Speel het verhaal na met je groepje.
- Beantwoord de volgende vraag aan het eind van je toneelstuk: Wie is je naaste?

Bijlagen 5: Werkblad les 2

Naam leerling:

Datum:

Vak: Identiteit

Werkblad 2

<https://www.youtube.com/watch?v=CXCYMDAOP-M>

bovenstaand filmpje is een liedje van de black eyed peas

Luister naar het liedje. De tekst is ook zichtbaar als je het liedje luistert via youtube.

Opdracht 1: Omschrijf in een paar zinnen waar het liedje over gaat.

Opdracht 2: Wat is de boodschap van het liedje?

Opdracht 3: Op wie doen de bandleden van Black eyed peas een beroep? Wat vind je daarvan?

Opdracht 4: Doe jij aan naastenliefde? Hoe doe je dat?

Opdracht 5: Klassikale bespreking over het liedje en over naastenliefde.

Bijlagen 6: Spreuken

Slaat iemand u op de wang? Keer hem dan ook de andere toe. (Bergrede, onderwijs van Jezus aan zijn volgelingen)

Wat gij niet wilt dat u geschied, doe dat ook een ander niet!
(Bergrede, onderwijs van Jezus aan zijn volgelingen)

Liefde, mededogen en verdraagzaamheid zijn geen luxeartikelen, maar eerste levensbehoeften. (uitspraak van Dalai Lama, Tibetaans spiritueel leider)

Bejegen goede mensen goed. Bejegen niet-goede mensen eveneens goed. Dat is hoe goedheid ontstaat. (Lao Tse, chinees filosoof)

Bijlagen 7: Werkblad les 4

Naam leerling:

Datum:

Vak: Identiteit

Werkblad 4

Volharding, een Bijbels verhaal over het volharden in het leven:

24Jullie weten wel dat álle mensen die aan een hardloopwedstrijd meedoen, moeten rennen. Toch kan er maar één de prijs winnen. Leef dan alsof jullie een wedstrijd moeten winnen! 25En mensen die aan een sportwedstrijd meedoen, kunnen niet maar doen waar ze zin in hebben. Ze moeten hard trainen. Zij doen dat om een aardse prijs te winnen. Maar wij werken voor een eeuwige prijs!26Ik ren als een hardloper op mijn doel af. Een hardloper loopt immers ook niet zomaar ergens heen. En een bokser slaat ook niet in het wilde weg in de lucht.27En een sporter traint zijn lichaam en is er streng voor. Anders wordt hij afgekeurd voor de wedstrijd. Net als een sporter ben ook ik streng voor mezelf. Want anders word ik zelf ongeschikt voor de wedstrijd waar ik andere mensen voor opgeroepen heb!

Bijlagen 8: Woordspinnen leerlingen

